

FRANCIS TRASUNS — LATVIJAS VALSTS APVIENOTĀJS

Viens no redzamākajiem Latvijas politiķiem — Francis Trasuns — dzimis 1864. gada 16. oktobrī Sakstagala pagastā, zemnieku ģimenē. Skolas gaitas sācis draudzes skolā Ciskādos, turpinājis studēt Jelgavā un Pēterburgā. Pabeidzis studijas, strādājis par pasniedzēju dažādās mācību iestādēs. 1891. gadā F. Trasuns nonāk Daugavpilī, bet pēc gada — Rīgā, kur darbojies par baznīcu kapelānu; 1893. gadā tika pārcelts uz Pēterburgu. Vēlāk izsūtīts uz Vladimīru, bet pēc atgriešanās iesaistījies Latgales nacionālās atmodas procesos (tostarp aktīvi pievērsies sabiedrības izglītošanas darbam).

1900. gadā izdeva “Daugavas Katōlu kalendāru”, vēlāk bija viens no Pēterburgas Latviešu Muzikālās biedrības izveides iniciatoriem un tās aktīvākajiem dalībniekiem, kā arī pirmais tās vadītājs (1903), vairāku periodisku izdevumu sagatavotājs un izdevējs (tai skaitā laikraksts “Auseklis”, 1906). Dzīvodams Rīgā, aktīvi dibinājis kontaktus ar pārnovadu inteliģences pārstāvjiem un vairākkārt publiski uzstājies Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas sapulcēs, kur skaidrojās atšķirības starp Latgales un pārējā Latvijas teritorijā dzīvojošiem latviešiem vēsturiskā, valodas, ticības u.c. aspektos, kā arī aktīvi cīnījies ar pārnovadnieku aizspriedumiem pret latgaliešiem. 1906. gadā F. Trasuns kļūst par Krievijas impērijas I Valsts domes deputātu, kur iegūst savu pirmo politisko pieredzi un darbojas kopā ar Kurzemes un Vidzemes guberņu pārstāvjiem (J. Čaksti, F. Grosvaldu u.c.), kas neapšaubāmi sekmēja viņa turpmākās profesionālās gaitas. Nodibinātie kontakti turpmākajos gados tika pakāpeniski attīstīti, sevišķi veicot Latgales reģiona integrēšanu jaundibinātajā Latvijas Republikā. F. Trasuna darbību spilgti raksturo viņa laikabiedre pedagoge Valērija Seile, sakot, ka viņš bija tas, kurš: “[...] skubynāja tautišus meklēt gora gaismas, kas prasija vairāk taisnības pret strōdnīkim un pret zemnīkim, kas kai muižnīkim, tai ari gorīgim veirim biži drūši acīs metia dīzgin ryugas patīseibas.”¹

Ceļš uz Latgales kongresu

Ideja par Latvijas vēsturisko novadu tuvināšanos un vienotību radās jau 20. gadsimta sākumā. To aktualizēja F. Trasuns, kurš 1901. gadā, uzstājoties Rīgas Latviešu

biedrībā, referēja par Vitebskas guberņas latviešu kulturālo attīstību, salīdzinot to ar pārnovadniekiem Vidzemē un Kurzemē. Nākamajos gados F. Trasuns, par spīti dažādiem dzīves šķēršļiem, turpināja aktīvu darbību un skaidroja sabiedrībai Latgales un pārējo latviešu apdzīvoto novadu vienojošo saikni. Publicējot savas domas arī tā laika periodiskajos izdevumos, piemēram, laikraksta "Lidums" 1916. gada 3. decembra numurā, F. Trasuns secina: "Neviena baltiešu avīze līdz šim nav sistemātiski izplatījusi un veicinājusi tautas daļu vienošanās ideju."² Tādējādi pat Pirmā pasaules kara laikā viņš joprojām uzturēja ideju par Latvijas teritoriālo, laicīgo un garīgo vienotību. 1916. gadā un 1917. gada sākumā visplašākā diskusija izvērtās laikrakstā "Drywa", kur, neraugoties uz oponentu nesaudzīgo kritiku, F. Trasuns spēja veiksmīgi aizstāvēt savu un domubiedru viedokli. Tāpat iepriekš minētajā izdevumā Latgales iedzīvotājiem tika skaidrota apvienošanās idejas nepieciešamība, tostarp vēsturiskie, kultūras un arī valodas aspekti.

Neilgi pēc Februāra revolūcijas un Krievijas impērijas sabrukuma 1917. gada 12. martā Pēterburgā notiekošajā "Latgaliešu palīdzības biedrības kara upuriem" sapulcē F. Trasuns, neraugoties uz viņa ideju oponentu noraidošo attieksmi, aicināja pēc iespējas ātrāk atrisināt Latgales jautājumu. Idejai attīstoties, 1917. gada aprīļa sākumā Rēzeknē notika kongresa organizācijas komitejas sapulce, kurā piedalījās pārsvarā katoļu garīdzniecības un Latgales sabiedrisko organizāciju pārstāvji, starp viņiem arī F. Trasuns, kurš, kā jau ierasts, savā runā klātesošajiem uzsvēra nepieciešamību apvienoties. Jāatzīmē, ka sanāksmē dalību ņēma arī Krievijas Valsts domes deputāts Jānis Goldmanis, ko neapšaubāmi sekmēja arī F. Trasuna personiskie kontakti ar pārnovadu latviešu inteliģenci. Periodiski F. Trasuns puda skarbu un tiešu viedokli, īpaši Latgales apvienošanās jautājumā, ko atspoguļo viņa kritika apvienošanās idejas preti-

niekiem iepriekš minētās sanāksmes laikā, apgalvojot, ka viņi no politiskajām lietām īsti neko nesaprotot un lai labāk nodrošinot savu delegātu ierašanos ieplānotajā kongresā.³

Latgales kongress un neatkarīgā Latvijas Republika

F. Trasuns bija viens no 1917. gada 26.–27. aprīlī Rēzeknē notiekošā Latgales kongresa galvenajiem idejiskajiem līderiem. Nereti tiek uzsvērtā viņa personības milzīgā nozīme gan Latgales kongresa, gan turpmākajos reģiona politiskajos un arī saimnieciskajos attīstības procesos. Latgales apvienošanās idejas atbalstītāji par kongresa sapulces un vēlāk izveidotās Latgales Pagaidu zemes padomes vadītāju izvēlējās tieši F. Trasunu. Neapšaubāmi, ka šos lēmumus sekmēja viņa priekšstati par reģiona nākotnes attīstības perspektīvām, tostarp Latvijas valsts kontekstā.

Savu aktīvo atbalstu un ticību Latvijas apvienošanās idejai F. Trasuns nezaudēja arī 1918. gada sākumā, kad Latviešu Pagaidu Nacionālās padomes sēdē Pēterburgā viņš sacīja: "[...] ja savas patstāvības labā mēs kaut ko panāksim, tad panāksim tikai saviem spēkiem. Latvijai jābūt apvienotai. Tiklab priekš, kā bēdās tai jābūt nedalītai".⁴ Jāņem vērā, ka šādu viedokli viņš puda nestabilajā politiskajā situācijā, kāda attiecīgajā laika periodā valdīja Latvijas teritorijā, un visticamāk, ka cita alternatīva nemaz netika izskatīta. Atšķirībā no saviem novadniekiem (Latgales latviešiem) un viedokļa oponentiem, F. Trasuns centās būt tālredzīgs un īstenot savas un domubiedru ieceres, balstoties uz zināšanām un bagātīgo dzīves pieredzi.

F. Trasuns jāmin kā viens no aktīvākajiem latgaliešu politiķiem, kas aizstāvēja savu vēlēšanu un Latgales novada iedzīvotāju intereses Latvijas Republikas parlamentā. Runās un neskaitāmajās publikācijās viņš nereti izteica visai asu un tiešu viedokli, taču tas vienmēr bija pārdomāts un labi argumentēts.

F. Trasuna ideju popularitāti noteica viņa progresīvais un daudzpusīgais redzējums, politiskā pieredze, meklējot risinājumus konkrētā jautājumā, piemēram, Latgalei svarīgās agrārās reformas īstenošanā.

F. Trasuns savas dzīves laikā veica nozīmīgu darbu — centās pilnvērtīgi integrēt Latgali un Latgales latviešus topošajā Latvijas Republikā. Mūsdienās to varētu pielīdzināt diplomātam vai sarunu vedējam, kura galvenais uzdevums ir sekmīgi paveikt sev uzticētos pienākumus. Viņa ieguldījums Latvijas valsts attīstībā nereti tiek pielīdzināts tādu valstsvīru kā Jānis Čakste, Miķelis Valters u.c. veikumam. F. Trasuns bija vispusīgi talantīga personība, kurš visu mūžu veltīja savas valsts un reģiona labklājībai un kuram vienmēr nodrošināta vieta Latgales un visas Latvijas vēsturē.

Kaspars Strods

Latgales Kultūrvēstures muzeja
speciālists kultūrvēstures jautājumos

Avoti

- ¹ Seiļ V. F. Trasuns. *Latgolas škola*, Nr. 6. Daugavpils: Latgolas Školotāju Centralo biedrība, 1926. 58. lpp.
- ² Puisāns T. Francis Trasuns — Latviešu tautas vienotājs. No: Šķirmants J. *Francis Trasuns. Viņa darbīgais mūžs un traģiskais noslēgums*. Rakstu krājums. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 1999. 55. lpp.
- ³ Broks J. *Latgales kultūras darba entuziasti (līdz 1944. gadam)*. Rīga: Rīgas Metropolijas kūrīja, 1995. 52. lpp.
- ⁴ Puisāns T. Francis Trasuns — Latviešu tautas vienotājs. No: Šķirmants J. *Francis Trasuns. Viņa darbīgais mūžs un traģiskais noslēgums*. 56. lpp.